

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

NOVI PRINOSI PRAGMALINGVISTICI

Nikolina Palašić, *Pragmalingvističke studije*

Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2023.

Nikolina Palašić izvanredna je profesorica na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. U svome se radu niz godina bavi pragmalingvističkim istraživanjima, o čemu između ostaloga svjedoči i prva njezina objavljena monografija *Pragmalingvistika – lingvistički pravac ili petlja?* U *Pragmalingvističkim studijama* objedinila je radove koji su rezultat njezina petnaestogodišnjeg bavljenja tim u hrvatskome jezikoslovlju dosad slabije zastupljenom području (izuzev istraživanja Nade Ivanetić, Nede Pintarić i Pavla Teakavčića). Kao samostalna je autorica ili pak suautorica u razdoblju od 2006. do 2021. godine objavila ukupno sedamnaest radova koji su u ovoj knjizi raspoređeni u četiri cjeline. Sadržajno pak propituju odnose između gramatike i komunikacije, semantike i pragmalingvistike te govore o pragmalingvističkome pristupu različitim tekstnim i diskursnim vrstama, a naposljetku i o retorici, manipulaciji i persuasivnosti koja je prisutna u političkome diskursu.

Nakon uvodnoga dijela, u kojemu autorica ukratko opisuje strukturu i sadržaj knjige, slijedi prva cjelina, naslovljena *Gramatičko-pragmalingvističke studije*, i obuhvaća ukupno sedam radova. Prvi od njih – *O granicama (i dodirima) koordinacije i subordinacije* – bavi se koordiniranim i subordiniranim rečenicama. U njemu autorica iznosi tezu kako je ponekad vrlo teško postaviti jasnu granicu između tih dviju vrsta složenih rečenica te donosi i primjere kojima to potvrđuje. U konačnici zaključuje kako postoje kosubordinirane rečenice, koje opisuje kao one čiji morfosintaktički kriteriji ukazuju na koordinaciju, a semantički na subordinaciju. Na samome početku drugoga rada (*Koordinirane rečenične strukture s veznicima a i i*) govori o simetričnosti i semantici koordiniranih rečeničnih struktura, pri čemu ističe da koordinacija ne znači nužno simetričnost. Na primjerima veznika *a* i *i* prikazuje kako se ostvaruje koordinacija te izdvaja i specifičnosti koje proizlaze iz strukturnih i semantičkih odnosa među

koordinandima povezanima tim veznicima. Posebnu pažnju u ovome radu posvećuje elipsi u koordiniranim rečeničnim strukturama te izdvaja razloge i kriterije prema kojima je ona u određenim koordiniranim rečenicama moguća, dok u drugima nije. Treći je rad ove cjeline nastao u suautorstvu s Anastazijom Vlastelić, a nosi naslov *O odnosu aspektualnosti i performativnosti glagola*. U njemu se pokazuje (i dokazuje) da glagoli performativnog karaktera imaju poseban odnos prema aspektualnosti. Drugim riječima, iako se u performativnim iskazima koje oni tvore pojavljuju u svom ateličnom imperfektivnom gramatičkom obliku, njihovo je značenje zapravo telično i perfektivno, što znači da se ipak podrazumijeva izvršenost radnje koju oni iskazuju (odnosno rezultativnost te radnje) i ona se konceptualizira kao nedjeljiva činjenica. Potom slijedi prilog *Pragmalingvistički pristup podizanju negacije*, u kojemu iz perspektive teorije govornih činova autorica prikazuje fenomen tzv. podizanja negacije. Točnije, prikazuje vrstu zaključaka koji se oblikuju na temelju iskaza u kojima se takav fenomen javlja te nastoji utvrditi je li to povezano s vrstom govornog čina ili pak nekom drugom pragmalingvističkom pojavom. Peta studija ovoga poglavlja – *Odnos rečeničnoga modusa i implikatura* – govori o odnosu rečeničnoga tipa,

rečeničnoga modusa i ilokucije. Dokazuje se, dakako, da postoji povezanost između rečeničnoga modusa i implikatura, no teško ju je ograničiti unutar kakve definicije. Nakon provedenog istraživanja autorica dolazi do zaključka da povezanost između rečeničnoga modusa i konvencionalne implikature počiva na semantičkoj razini, dok su rečenični modus i konverzacijske maksime povezani pragmatički, odnosno posredstvom konteksta. U šestome prilogu raspravlja se o imperativnosti između gramatičke zadanosti i komunikacijske uljudnosti. Drugim riječima, imperativ se s jedne strane promatra kao gramatička kategorija, dok se s druge strane preispituju komunikacijske situacije u kojima on gubi svojstvo zapovjednoga načina. U tom smislu imperativ se analizira iz perspektive teorije govornih činova, pa se prikazuje kako se njegovi različiti oblici mogu svrstati u različite tipove govornih činova s obzirom na njegovu različitu komunikaciju ulogu. U zadnjem radu prvoga poglavlja (*Leksičko-gramatička realizacija koncepta kolektivnosti*), koji je napisan u suautorstvu sa Sandrom Husanović, riječ je o konceptu kolektivnosti i taj se jezični fenomen već na samome početku označuje kao *problematika koja već dugo vremena intrigira jezikoslovce* (Palašić 2023: 98). Govori se potom o kolektivnosti i brojnosti te se isti-

ču neke kolektivne imenice i njihove konceptualne razlike. U zaključnim promišljanjima navodi se kako je jasno da kolektivne imenice ne predstavljaju autonomne koncepte, nego ovise o konceptima elemenata od kojih se sastoje, što se pokazuje i na nizu primjera.

Druga cjelina nosi naslov *Semantičko-pragmatičke interferencije* i sastoji se od tri rada.

U prvome prilogu – *Presupozicije iz semantičke i pragmlingvističke perspektive* – autorica govori o još uvijek neriješenome pitanju klasifikacije presupozicija: jesu li one semantički ili pak pragmlingvistički fenomen. Donosi pritom niz primjera kojima pokazuje (i naposljetku zaključuje) kako ih je ipak praktičnije sagledavati iz pragmlingvističke perspektive zbog toga što je komunikacija dinamički proces, a presupozicije su potencijalne, pa se ili aktualiziraju ili ne aktualiziraju, ovisno o potrebama i smjeru komunikacije. Drugi rad (*Pojam obilježenosti u jeziku u kontekstu pragmlingvistike i teorije relevantnosti*) donosi istraživanje o pojmu obilježenosti u kontekstu pragmlingvistike i teorije relevantnosti. Drugim riječima, autorica pojam obilježenosti dovodi u vezu s pojmom manjeg napora te najprije promatra njegovu semantičku obilježenost na gramatičkoj razini, a potom u istraživanje uključuje i kontekst i korisnike jezičnoga

znaka. U zaključnim razmatranjima ističe kako obilježenost ne ovisi samo o jeziku. Naime postoje različiti čimbenici (poput konteksta te ljudskih kognitivnih i psihičkih aspekata) koji utječu na to hoće li govornici nekog jezika određeni iskaz smatrati obilježenim ili ne. Treći prilog, naslovljen *Komunikacijska vrijednost ironije*, bavi se komunikacijskim aspektima koji se trebaju uzeti u obzir da bi se ironija na adekvatan način mogla analizirati iz pragmlingvističke perspektive s obzirom na to da su se različiti drugi pristupi toj jezičnoj pojavi pokazali nedostatnima. Autorica o ironiji govori kao o komunikacijski intrigantnoj, a istovremeno vrlo kompleksnoj i neuhvatljivoj pojavi te naposljetku zaključuje kako se ona ne može opisati kao neki općeniti komunikacijski fenomen i ne može se obuhvatiti jednim teorijskim pristupom (Palašić 2023: 149). Zbog toga u njezino istraživanje treba uključiti kontekst, iskaz i implikature, ali i stavove, emocije, različite mogućnosti percepcije i recepcije ironije te naposljetku i ostale specifičnosti određene komunikacijske situacije.

Treća cjelina knjige bavi se različitim tekstnim i diskursnim vrstama: recenzijom, znanstvenom polemikom i političkim tekstovima. Naslovljena je *Pragmlingvistički pristup tekstu* i sva su tri rada ove cjeline nastala u suautorstvu s Nadom

Ivanetić. U prvome se govori o recenziji, kojoj je primarna funkcija informiranje i koja se često svrstava u znanstveni tip teksta, što podrazumijeva i objektivnost u izrazu. Međutim istraživanje pokazuje kako tomu baš i nije tako, naročito kada se promatra odnos autora prema primarnome tekstu, recipijentu, pa i samome autoru. U tom smislu ukazuje se i na mogućnost manipulacije u takvom tipu teksta te se iznosi zaključak kako se pozitivna vrednovanja najčešće odnose na tekst u globalu, dok se negativna eufemiziraju korištenjem različitih strategija. Drugi rad ove cjeline istražuje znanstvenu polemiku, koja također pretpostavlja objektivnost u izrazu, ali se u njoj (kao i u recenziji) mogu pronaći brojni signali subjektivnosti, točnije emocionalnosti. Zbog već spomenute težnje za znanstvenom fundiranosti (u ovom slučaju argumenata koje polemičari iznose) emocije se, naravno, neće iskazivati implicitno. Na temelju svih analiziranih primjera iznosi se zaključak kako je emocionalna komponenta u izrazu polemičara neizostavna, a primarna joj je svrha konotacijama utjecati na recipijenta. Kako nam primjeri i pokazuju, ona je najčešće iskazana u stavu autora prema nekom dijelu verbalne poruke, oponentu ili pak u onim izrazima koji služe samoprezentaciji (što je i jedna od temeljnih funkcija polemičkoga teksta). Treći i zadnji

rad ovoga poglavlja nosi naslov *Autoreferencija u polemičkome tekstu – oblici i funkcije*. U njemu se pokazuje na koje sve načine i kojim strategijama polemičari ukazuju na samoga sebe. Istraživanje koje je provedeno pokazalo je da to mogu činiti eksplicitno (primjerice korištenjem zamjenica u kombinaciji s pridjevima ili pak glagolskim oblicima u prvome licu) i implicitno (kada govore o svome oponentu). U konačnici se ističe kako je polemika poseban tip znanstvenoga teksta u kojemu polemičar o sebi govori izravno ili neizravno, a sve s ciljem da pokaže svoju kompetentnost, informiranost i nadmoć nad oponentom.

U zadnjoj cjelini knjige (*Analiza političkoga diskursa*) pažnja se posvećuje istraživanju retorike, manipulacije, persuasivnosti i govora diktature u političkome diskursu. Primjeri koji su navedeni u prvome radu („*Tko je lud u ovoj državi?!“ Verbaliziranje emocija u političkom diskursu*) pokazuju kako su iskazi hrvatskih političara prepuni emocija (iako se politika tradicionalno smatra područjem u kojemu nema mjesta za emotivne i emocionalne izraze). One su najčešće verbalizirane eksplicitnim uvredama, a javljaju se, iako znatno rjeđe, i iskazi koji sadrže pozitivne emocije (i to naročito u kontekstu iskazivanja nacionalnih osjećaja u vezi s primjerice Domovinskim ratom). Drugi se rad (*Performa-*

ktivnost obećanja u političkom diskursu) bavi Austinovim pojmom *performativa*, koji autorica za potrebe ovoga rada proširuje za komponentu *performanse*, što znači da se obećanja razmatraju u širem kontekstu političkoga insceniranja. Istraživanje je u konačnici pokazalo kako politička obećanja sadrže obje oznake (i performativa i performativnosti), a primarna im je funkcija utjecaj na recipijenta. Treći rad – *Vizualna komunikacija: politički plakat kao persuasivno komunikacijsko sredstvo* – problematizira odnos slike i teksta, pri čemu se govori o funkciji slikovnog prikaza, funkciji teksta i naposljetku o tim dvama aspektima kao komunikacijskoj cjelini. Na primjerima predizbornih političkih plakata istražuje se namjera pošiljaoca te utjecaj plakata na recipijenta. Autorica naposljetku zaključuje kako se slika i tekst moraju analizirati kao cjelina, a te su komponente, kao i situacijski kontekst te pošiljalac i primalac, ključni faktori za cjelovitu analizu poruke koja se plakatom nastoji prenijeti. Zadnji rad ove knjige govori o utjecaju epidemije na oživljavanje elemenata govora diktature i upotrebu (ratnih) metafora u javnom diskursu. U njemu se analizira medijski posredovan jezik javnih osoba koje su tada imale vodeću ulogu u „borbi“ protiv epidemije. Istraživanje je pokazalo kako se novonastala situacija itekako reflektirala i na jezik u smislu pro-

mjene ukupne javne retorike, a ponajviše u novotvorbama te različitim strategijama persuazije i manipulacije. Drugim riječima, na primjerima se prikazuje metaforičko „preuokvirivanje“ te povezivanje različitih koncepata u skladu s jezičnim potrebama, a ističu se i elementi govora diktature koji su se u doba epidemije reaktivirali.

Monografija *Pragmalingvističke studije* autorice Nikoline Palašić predstavlja značajan doprinos istraživanju ovog zasad slabije zastupljenog područja u hrvatskome jezikoslovlju. Osim toga, donosi i vrijedna teorijska razmatranja komunikacijske naravi jezika, ali i gramatike, semantike te lingvistike teksta. U svojim studijama autorica pokazuje kako je pragmalingvistika u brojnim segmentima usko vezana uz ostale jezikoslovne discipline te se jedino u tom smislu odabrane jezične pojave i mogu opisati u potpunosti. Sva navedena autoričina promišljanja potkrijepljena su i brojnim primjerima kojima dokazuje iznesene teze. Zbog svega navedenoga knjiga itekako može poslužiti svima koji istražuju ili se na bilo koji način bave proučavanjem jezikoslovne problematike, ponajprije pragmalingvistike, ali i povezanosti (i međuvisnosti) pragmalingvistike i gramatike, pragmalingvistike i semantike te analizom političkoga diskursa.

Tihana Hrg